

BÚCSÚ GYETVAI JÁNOSTÓL

Három évvel ezelőtt, 1964 áprilisában, hetvenötödik születésnapján írtam róla utoljára. Épp akkor vette át 45 éves párttagságának dokumentumát. Ha most váratlanul nem hagy itt bennünket, hamarosan megérte volna a párttal kötött kapcsolatának ötvenedik évfordulóját. Ennek a kapcsolatnak csak a halál vetette véget. Gyetvai János csaknem fél évszázadon át hű katonája volt annak az eszmének, amellyel fiatalon eljegyezte magát.

Akik csak most ismerték meg őt és nem tudtak a múltjáról, aligha gondolták volna, hogy ez zömök, mindig kedélyes, a veteránok otthonából időnként köztünk megjelenő öregember egykor a Tanácsköztársaság bátor katonája volt, végigjárta az emigráció kálváriás útjait, Amerikában éveken át úgy ünnepelték a magyar klubokban, egyesületekben, közösségekben, mintha Il. Kossuth Lajos jelent volna meg körülük, volt aztán itthon főispán, Ankarában magyar követ, szerkesztett színházi lapot, s végül mint újságírórt tartották számon azok, akik ilyesmivel foglalkoznak, de kevesen tördtek vele, hogy itt él köztünk a magyar irodalom szocialista ágának egyik úttörője.

Különös és elég sajátos Gyetvai János útja. Harminchárom éves korában megírta a Tanácsköztársaság nagy történelmi epizódjától ihletett egyik első regényt (Lékai Jánosé volt a másik) — a *Válságos éjszaká-t*. Ez a kisregény mondandójában, regényépítési technikájában egyaránt újat hozott. 1919. június 24-ének, a monitoros lázadás és a ludovikás ellenforradalmi véres kísérlet napjának háttéréből bontakozik ki szimultanista — a húszas évek elején különösen modern

hangvételnek számító — regénytechnikával ábrázolva a forradalmi és ellenforradalmi erők összecsapása. Harmincöt éves korában megírta *A parasztok élen és A varjak* című regényeket, a parasztsors e félreérthetetlenül szocialista szemléletű ábrázolását (Gyetvai maga is parasztivadék volt).

És ezzel a három regénnyel — melyek Zalka Máté, Karikás Frigyes, Barta Sándor, Lékai János, Barta Lajos, Komját Aladár, Lengyel József forradalomban próbált nemzedékéhez sorolják őt — be is fejeződik Gyetvai János szocialista regényúttörésének e rövid szakasza. Aztán már következik a közéleti ember, mindenekelőtt az újságíró, a szerkesztő, az irodalmi igényű, de elsődlegesen mégis zsurnalisztikai szándékú emlékirat-író életének négy évtizedes szakasza.

En először csak hírét hallottam, aztán egy rövid hazai látogatása után munkatársra lettem — az Amerikában Lékai Jánossal közösen alapított magyar nyelvű Új Előre utódának, a haladó szellemű, a felszabadult Magyarországgal rokonszenvező, valójában kommunista sugallatú New York-i Magyar Jövőnek budapesti tudósítója —, majd végleges visszajemigrálása után szerkesztő kollégája, aki meg-nem-szűnően elvűsűséget tanulhatott tőle.

Most búcsúztatója lettem annak, akit Amerikában többen ismeretek, mint itthon. Az elmúlt években nagyon kevés frása jelent meg. Abban reménykedem, hogy egy elfogulatlan irodalomtörténet mindent jóvátesz. És Gyetvai Jánost a magyar szocialista irodalom úttörőinek rangos sorába helyezeli.

Nemes György